

SOBÓR WATYKAŃSKI II NA ŁAMACH *GŁOSU KOSZALIŃSKIEGO*²

Wstęp

Jednym z największych dla Kościoła katolickiego wydarzeń XX w. był Sobór Watykański II. Ważności randze tego wydarzenia dodawał fakt, że budził zainteresowanie szerokich mas społecznych całego świata. O wydarzeniu tym pisała prasa, dużo miejsca i uwagi soborowi poświęciła telewizja i radio na całym świecie³. Jednak *Głos Koszaliński*⁴, organ KW PZPR, jedyna codzienna gazeta województwa koszalińskiego, nie poświęciła zbyt wiele uwagi wydarzeniu, które miało tak wielkie znaczenie dla całego Kościoła, a przecież mieszkańcy województwa koszalińskiego w większości stanowili ten Kościół. Informacje, które podał *Głos Koszaliński*, były niewystarczające. Gazeta podawała wiadomości nieistotne, lakoniczne i nieprawdziwe, często wyjęte z kontekstu przemówień ojców soborowych. W podawanych przez *Głos Koszaliński* informacjach chodziło o to, żeby Kościół katolicki przedstawić w niekorzystnym świetle⁵.

¹ Mgr Gerard Wiśniewski, absolwent Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego, słuchacz Studiów Podyplomowych z Teologii; ORCID: 0000-0001-5420-6440. Adres do korespondencji: 75-720 Koszalin, ul. Szpitalna 11/3, e-mail: gerard.wisniewski1962@gmail.com.

² Fragment pracy magisterskiej *Sobór Watykański II w lokalnej prasie województwa koszalińskiego* napisanej pod kierunkiem ks. dra Tadeusza Ceynowy i obronionej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego w 2014 r.

³ Paweł Skowroński, *Sobór Watykański II w prasie polskiej w latach 1962–1965 na podstawie „Tygodnika Powszechnego” i „Argumentów”* (praca magisterska, Uniwersytet Warszawski w Warszawie, 2009), dostęp 1.06.2020, https://www.academia.edu/10909543/Vaticanum_II_in_Polish_media_in_example_of_Tygodnik_Powszechny_and_Argumenty_between_1962-1965.

⁴ Powstanie *Głosu Koszalińskiego* miało decydujące znaczenie i było związane z utworzeniem województwa koszalińskiego w lipcu 1950 r. Była to mutacja *Głosu Szczecińskiego*. Władze KW PZPR zabiegały o to, żeby partia miała swoją gazetę. Drukowanie gazety odbywało się w Koszalińskich Zakładach Graficznych przy ul. A. Lampego. Pierwszy numer pisma ukazał się 1 września 1952 r. w nakładzie 26,4 tys. egzemplarzy. Gazeta drukowana była dla Koszalina, Słupska i trzech grup powiatów, a rozprowadzana w prenumeracie i sprzedaży kioskowej. Głównym jej zadaniem była funkcja ideologiczno-propagandowa poprzez popularyzowanie programów i zadań oraz uchwał KW PZPR. Dużo miejsca *Głos Koszaliński* poświęcał pracy partyjnej i politycznej. Na jego łamach często wypowiadali się działacze partyjni szczebla wojewódzkiego, powiatowego, działacze komitetów gromadzkich i zakładów pracy. Dziennik poprzez swoje duże oddziaływanie na problemy społeczne przyczynił się do przywiązania mieszkańców do swojej ziemi ojczystej i do „patriotyzmu koszalińskiego”.

⁵ Andrzej Czechowicz, „Prasa Koszalińska”, w: *25 lat prasy na Ziemiach Zachodnich i Północnych* (Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych, 1972), 95–111; Jerzy Rudzik, „Prasa w Koszalińskim 1945–2010 (część I)”, *Rocznik Koszaliński* 41 (2003): 81–112; Paulina Olechowska, „Głos – Dziennik Pomorza”, w: *Dzienniki regionalne w Polsce. Stan na koniec grudnia 2013 roku*, red. Paweł Kuca, Wojciech Furman, Kazimierz Wolny-Zmorzyński (Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014), 110–130;

1. *Głos Koszaliński* o Soborze Watykańskim II za pontyfikatu Jana XXIII

Angelo Giuseppe Roncalli, patriarcha Wenecji, po śmierci Piusa XII 28 października 1958 r. został wybrany na następcę św. Piotra i przyjął imię Jan XXIII. Roncalli urodził się 25 listopada 1881 r. w Sotto il Monte koło Bergamo. Pochodził z biednej rodziny. 10 sierpnia 1904 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W Polsce ks. Roncalli przebywał dwa razy – w 1912 i 1929 r. – jako dyplomata watykański. Sakrę otrzymał 19 marca 1925 r. Papież Pius XII mianował go kardynałem 12 stycznia 1953 r., a 3 dni później patriarchą Wenecji. Z chwilą wyboru na papieża Jan XXIII miał 77 lat i wielu biskupów uważało, że będzie to pontyfikat krótki i przejściowy. Nie spodziewano się żadnych istotnych zmian w funkcjonowaniu Kościoła. Już w styczniu 1959 r. papież wspomniał, że chce zwołać sobór. 16 maja 1959 r. papież powołał komisję przedprzygotowawczą, na czele której stanął sekretarz stanu kard. Tardini. 18 czerwca Tardini rozesłał do 2,7 tys. biskupów i zrównanych z nimi w prawach innych dostojników Kościoła pismo zachęcające do konsultacji w sprawach tematów, którymi miał zająć się sobór. 11 października 1962 r. w Bazylice św. Piotra Jan XXIII uroczystie otworzył Sobór Watykański II. Śmierć papieża 3 czerwca 1963 r. przerwała sobór. Jan XXIII zyskał sobie szacunek nie tylko wierzących⁶.

Pierwsza publikacja na temat Soboru Watykańskiego II ukazała się w *Głosie Koszalińskim* 11 października 1962 r. jako *Komentarz dnia* pt. *Zmiana klimatu w Watykanie?* Gazeta podaje, że w Rzymie w Bazylice św. Piotra odbędzie się uroczysta Msza Święta inaugurująca otwarcie Powszechnego Soboru Watykańskiego II, który został zwołany przez papieża Jana XXIII. Ta wspianała uroczystość miała się odbyć 11 października 1962 r. o godz. 9:30. Przenajświętszą Eucharystię miało sprawować 2,5 tys. ojców soborowych, kardynałów, patriarchów, arcybiskupów i biskupów. Według gazety w Kościele katolickim panował kryzys, a samo działanie Kościoła okazało się przestarzałe i nieprzynoszące efektów. Gazeta podaje, że Kościół katolicki jest bardzo zaniepokojony współcześnie zachodzącymi zmianami społecznymi, gospodarczymi i kulturalnymi oraz olbrzymim postępowaniem nauki i wzmocnieniem frakcji socjalistycznej⁷. Osob-

Wojciech Kucharski, „Przygotowania do Soboru Watykańskiego II w opinii polskich dyptomatów”, *Dzieje Najnowsze* 48, 2 (2016): 135–148, DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/DN.2016.2.07>.

⁶ Bolesław Kumor, *Historia Kościoła*, t. 8, *Czasy współczesne 1914–1992* (Lublin: RW KUL, 2001), 34; Roger Aubert, „Półwiecze, które przygotowało Sobór Watykański II”, w: *Historia Kościoła*, t. 5, *1848 do czasów współczesnych*, red. Roger Aubert, P.E. Crunican, J. Tracy Ellis, F.B. Pike, J. Bruls, J. Hajjar (Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1985), 396–472; Maria i Adam Gutkowsky, *Papieże w dziejach Kościoła* (Warszawa: MAG Agencja Wydawnicza Katolików, 1999); John W. O'Malley, *Historia papieży* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2011), 376; J.N.D. Kelly, *Encyklopedia papieży* (Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1997), 449–452; Zygmunt Zieliński, *Dzieje papieży od początków Kościoła do czasów dzisiejszych*, t. 6 (Poznań: Oficyna Wydawnicza Druk, 2004), 83–134; Michael Davies, *Sobór papieża Jana. Rewolucja liturgiczna* (Komorów: Wydawnictwo Antyk Marcin Dybowski, 2011); Loris Francesco Capovilla, *U boku dobrego papieża. Świadectwo osobistego sekretarza Ojca świętego Jana XXIII* (Kraków: Wydawnictwo AA, 2014), 20; Władysław Kluz, *Ojciec Jan XXIII* (Kraków: WAM, 1978), 15, 261; Alden Haich, *Człowiek imieniem Jan. Życie papieża Jana XXIII* (Warszawa: PAX, 1965), 5, 19, 240.

⁷ J.M., „Zmiana klimatu w Watykanie”, *Głos Koszaliński* 11.10.1962, 244 (3109), 2.

nym, ale bardzo ważnym problemem dla Kościoła jest utrzymanie pokoju na świecie. W pierwszej kolejności sobór ma się zająć głosowaniem nad wnioskami przygotowanymi przez specjalne komisje powołane wcześniej przez Stolicę Apostolską. Biskupi z całego świata przesłali do Rzymu ponad 9 tys. propozycji, które po uporządkowaniu stanowiły 70 zbiorów tematycznych. Wnioski te znajdowały się w 121 „tajnych woluminach”. Jedną z ważniejszych spraw, którą miał się zająć sobór, była relacja Kościoła do państwa. Gazeta przytacza tutaj przykład Hiszpanii i Portugalii popieranym przez Kościół, który w obecnej ocenie sytuacji ma być bardziej ostrożny w popieraniu państw, rządów i zmieniających się wraz z danym rządem ideologii. W tym temacie problem stanowi relacja Kościoła do państw socjalistycznych. Według gazety stosunek Kościoła do krajów socjalistycznych przejawiał się fanatycznym antykomunizmem i odrzuceniem wartości przede wszystkim materialnych, jakie ideologia komunizmu ze sobą niosła. Skazywała Kościół na społeczną izolację i odejście od religii ogromnej rzeszy postępowej społeczności. Gazeta sugeruje, że z wystąpień Jana XXIII można wywnioskować aprobatę reformy Kościoła. Jednak nadal wśród ojców soborowych znajduje się większość, którą gazeta nazywa reakcyjną i która będzie miała decydujący wpływ na przebieg całego soboru. Odczuwa się jednak „zmianę klimatu”, takiego określenia używa gazeta na odprężenie, jakie jest widoczne w Kurii Rzymskiej⁸.

„Weryfikacja” świętych jest to komentarz, który *Głos Koszaliński* opublikował 11 października 1962 r. Głównym tematem jest duża liczba kanonizowanych świętych, wśród których, jak podają gazety (nie wymieniono jednak z nazwy ani jednego czasopisma) – Sobór Watykański II miał przeprowadzić „czystkę”. Gazeta porównuje świętych Kościoła katolickiego do półbogów świata pogańskiego. Sugeruje nawet, że kult świętych został zapożyczony z religii pogańskich. W gazecie wymienia się kraje, zawody i choroby, które mają swojego patrona lub jakiegoś świętego. Kult świętych jest bardzo rozpowszechniony w liturgii i święci są często wzywani podczas różnych nabożeństw. Według gazety kult świętych jest w Kościele katolickim dużą przesadą. Na dowód tego gazeta przytacza list pasterski biskupa Bonomolii z Cremony, który pisze do wiernych, że Matkę Boską i świętych otacza się taką samą chwałą jak Jezusa. Jak podaje gazeta, przed obrazem lub wizerunkiem Matki Boskiej i innymi świętymi wierni klękają lub odkrywają głowy, a gdy kapłan idzie z Jezusem w Przenajświętszym Sakramencie, niektórzy tylko odkrywają głowy. Sytuacja ta ma być podobno kłopotem dla Kościoła. W gazecie sugeruje się, że wielu świętych zostało kanonizowanych wskutek nepotyzmu i symonii. Wymienia również ascetów, takich jak: św. Euzebiusz, św. Phalelacus i św. Szymon, oraz przytaczając ich sposoby umartwienia, sugeruje, że nie byli zdrowi psychicznie. Gazeta uważa, że dla Kościoła katolickiego święty to hasło propagandowe, pomaga wiernym pogłębić wiarę i pełne zaangażowanie we wspólnocie Kościoła. Natomiast, według gazety, sanktuaria i inne miejsca pątnicze, jak również powstawanie przy nich placówek handlowych z obrazkami, modlitewnikami i innymi dewocjonaliami, to czysty zysk materialny i polityczny dla Kościoła. Polityczny z tego względu, że np. w Polsce Kościół stara się o kanonizację biskupów: Cieplaka,

⁸ J.M., „Zmiana klimatu w Watykanie”, 2.

Łozińskiego, Pelczara, Szeptyckiego, którzy z całą stanowczością za swojego życia zwalczyli komunizm, a biskup Szeptycki współpracował z nazistami i banderowcami. Gazeta podaje również, że przeprowadzona czystka będzie bardzo interesująca i ciekawa, że sam zakon benedyktynów ma około 40 tys. świętych. Gazeta sugeruje, że nie jest to ostatnia weryfikacja i może się jeszcze zdarzyć, że następcy papieża Jana XXIII mogą dokonać następnej „czystki”⁹.

Papież Jan XXIII o problemie pokoju to artykuł Ignacego Krasickiego, który ukazał się na łamach *Głosu Koszalińskiego* 15 października 1962 r. Autor komentuje przemówienie Jana XXIII, które wygłosił do ponad 80 nadzwyczajnych „misji” zagranicznych, które przybyły do Watykanu na inaugurację Soboru Watykańskiego II. Papież w swoim przemówieniu zaznaczył, że Kościół nie będzie surowo potępiał błędów i odmiennych ideologii. Kościół jest głęboko zaniepokojony sytuacją polityczną na świecie. Dwa przeciwstawne obozy z różnymi światopoglądami i ideami stanowią zagrożenie dla pokoju na świecie. Obecnie, jak mówił papież, każde państwo, każdy naród i każdy człowiek nie powinien szczędzić wysiłków do zapewnienia spokoju i bezpiecznego współżycia między ludźmi, bez względu na pochodzenie, światopogląd, kulturę czy wyznawaną religię. Obowiązkiem Kościoła jest utrzymanie za wszelką cenę pokoju opartego na moralności chrześcijańskiej. Wojna jest plagą, a w obecnych czasach mogłaby przynieść zagładę całej ludzkości. Przemówienie papieża spotkało się z wielkim uznaniem prasy włoskiej. Autor podaje, że komunistyczna gazeta *Unita* i socjalistyczny dziennik *Avanti* są pełne podziwu i uznania, że w bardzo życzliwy sposób przedstawiły wystąpienie papieża. Zaś korespondencja TASS, którą cytowały zachodnie dzienniki, z wielką satysfakcją oceniła stanowisko papieża dotyczące pokoju na świecie. Autor podaje, że dzienniki skrajnie prawicowe odnoszą się z wielką ostrożnością do niektórych fragmentów wystąpień papieża. Kardynał König z Wiednia w specjalnym soborowym wydaniu *L'Osservatore Romano* pisał o wielkiej roli, jaką ma do spełnienia Kościół na rzecz obrony pokoju. Według autora cała opinia publiczna, ale przede wszystkim cała postępową społeczność włoska czeka na dalsze prace soboru, zgodnie z zapowiedzianymi deklaracjami¹⁰.

17 października 1962 r. *Głos Koszaliński* zamieścił artykuł I. Krasickiego pt. *Ostre spory w kuluarach soboru*. Autor pisze, że poprzedniego dnia o godz. 9:00 rano na posiedzeniu plenarnym zebrała się generalna kongregacja soboru. Wcześniejsze tajne posiedzenie, które odbyło się w sobotę, zostało odroczone na wniosek kardynałów Lienarta z Lille i Fringsa z Kolonii. Obaj kardynałowie złożyli wniosek jeszcze przed rozpoczęciem sobotniej sesji. Powodem odroczenia sesji był prawdopodobnie sprzeciw wobec wytypowanej przez Kurię Rzymską listy 160 kandydatów do 10 soborowych komisji. Autor sugeruje, że obaj kardynałowie są zwolennikami reformy Kościoła i nie zgadzają się z konserwatywnym skrzydłem i Kurią Rzymską. Ze względu na to, że komisje soborowe mają duże znaczenie dla całego soboru, episkopaty niektórych krajów spotkały się w niedzielę i w poniedziałek, aby przedyskutować zaproponowa-

⁹ J., „«Weryfikacja» świętych”, *Głos Koszaliński* 11.10.1962, 244 (3109), 4.

¹⁰ Ignacy Krasicki, „Papież Jan XXIII o problemie pokoju”, *Głos Koszaliński* 15.10.1962, 247 (3112), 2.

ną listę kandydatów do soborowych komisji, a we wtorek mogli przedstawić swoje stanowisko. W artykule tym autor podaje, że z przeprowadzonych przez niego rozmów z ojcami soborowymi, jak również z informacjami, jakie podaje włoska prasa, spór między reformatorami a konserwatystami toczy się o formę struktury posługiwania w Kościele, a także stosunek Kościoła do państw socjalistycznych i ruchów lewicowych na zachodzie. Konserwatywne skrzydło ojców soborowych spodziewało się, że papież w swoim wystąpieniu potępi frakcję komunistyczną i wyrazi słowa uznania i swoje poparcie dla bloku atlantyckiego, tak się jednak nie stało. Z informacji autora wynika, że niektóre prawicowe dzienniki bliskie watykańskim konserwatystom skrytykowały biskupów węgierskich za to, że apelowali o dobre relacje między państwem a Kościołem. Dzienniki te nazwały węgierskich biskupów „promarksistowskimi”. Ze względu na tę sytuację Watykańskie Biuro Prasowe podało w oficjalnym komunikacie, że Stolica Apostolska darzy biskupów węgierskich pełnym zaufaniem i że właśnie dlatego zostali oni mianowani przez Kurię Rzymską. Nagonka prawicowych dzienników na węgierskich biskupów ma na celu usunięcie ich z listy komisji soborowych. Prawo do krytyki w Kościele, interpretacja dogmatu o nieomyślności papieża i reorganizacja Stolicy Apostolskiej to tematy, które – według autora – wywołują spore dyskusje w soborowych kularach. Jak podają sympatycy reformy, m.in. prymas Holandii, kardynał Alfrink; arcybiskup Mediolanu, kardynał Montini; prymas Austrii, kardynał König oraz kardynał Frings są za tym, żeby materiał opracowany w procesie przygotowawczym został porządnie przepracowany i w wielu fragmentach poprawiony. Kardynał Frings w swojej wypowiedzi oficjalnie mówił, że Kościół nie jest totalitarny i jest w nim miejsce na wewnętrzną krytykę. Autor podaje, że jeszcze przed rozpoczęciem Soboru Watykańskiego II został skonfiskowany z polecenia władz Stolicy Apostolskiej list episkopatu holenderskiego. W liście tym była interpretacja dogmatu o nieomyślności papieża. Autor sugeruje, że zwolennicy frakcji konserwatywnej będą przedłużali okres trwania soboru i niewykluczone, że sobór nie zakończy się za pontyfikatu Jana XXIII¹¹.

Dwie listy kandydatów na soborze to kolejny artykuł Ignacego Krasickiego, który ukazał się w *Głosie Koszalińskim* 19 października 1962 r. Autor podaje, że na posiedzeniu sesji kongregacji generalnej zaczęto głosowanie list kandydatów do soborowych komisji. Mimo że jego wyniki jeszcze nie były znane, a samo głosowanie objęte było tajemnicą, to mówiło się jednak, że istnieją dwie współzawodniczące ze sobą listy. Jedna z nich zawierała większość kardynałów włoskich, którą popierało konserwatywne ugrupowanie ojców soborowych. Druga popierana była przez episkopat niemiecki, francuski, jugosłowiański, holenderski, austriacki, polski i belgijski – miała większą liczbę kandydatów spoza Włoch. W czasie głosowania kardynał Ottaviani wystąpił z wnioskiem, aby głosowanie odbyło się na zasadzie większości względnej, a nie tak jak stanowił o tym regulamin – większości bezwzględnej. Sam wniosek kardynała wywołał zagorzałą dyskusję. Kardynałowie Rusini i Roberti zaznaczyli, że jedynie sam papież może dokonać zmiany regulaminu. Jeżeli papież odrzuci wniosek kardynała Ot-

¹¹ Ignacy Krasicki, „Ostre spory w kularach soboru”, *Głos Koszaliński* 17.10.1962, 249 (3114), 2.

tawianego, to wybory mogą potrwać dłużej i przeciągnąć się mogą nawet na przyszły tydzień. Autor podaje, że z rozmów w kuluarach soborowych można wywnioskować, iż trwa rywalizacja pomiędzy dwoma ugrupowaniami pasterzy Kościoła. Oficjalnie o tych sporach mówił kardynał Feltin, który powiedział: „mamy wybrać 10 komisji, które zadecydują o przyszłości soboru. Usiłując narzucić swoje kandydatury, biskupi włoscy z hierarchii watykańskiej nadużywają władzy, jak to oświadczył w naszym imieniu kardynał Lienart. My nie chcemy list «przefabrykowanych». Zamierzamy głosować na kandydatów sprzyjających decentralizacji Kościoła i reformie”¹².

27–28 października 1962 r. *Głos Koszaliński* opublikował artykuł pt. *Sobór Watykański*. Gazeta podaje w tym artykule informacje na temat soboru. W pierwszej kolejności podana jest data uroczystego otwarcia soboru w Bazylice św. Piotra – 11 października 1962 r. Gazeta nadmienia, że jest to dwudziesty Sobór Powszechny w dziejach Kościoła i pierwszy w XX w. W sposób dość szczegółowy zostaje wymieniona liczba ojców soborowych, ich godność i podział na kontynenty. *Głos Koszaliński* informuje, że wśród uczestników Soboru Watykańskiego II jest: 85 kardynałów, 8 patriarchów, 533 arcybiskupów, 2131 biskupów, 12 opatów, 14 prałatów i 67 przełożonych zakonów. Liczba ojców soborowych według podziału na kontynenty przedstawia się następująco: Europa – 1089, Ameryka Południowa – 489, Ameryka Północna – 404, Azja – 360, Afryka – 296, Ameryka Środkowa – 84, Oceania – 75. Wśród tych danych statystycznych z gazety można dowiedzieć się, że 1072 ojców soborowych urodziło się w XIX w., co stanowi około 40% wszystkich uczestników soboru. Gazeta donosi, że od rozpoczęcia soboru Kościołowi bardzo zależy na tym, żeby za wszelką cenę zachować na świecie pokój. Przede wszystkim troska o pokój została wyrażona przez Jana XXIII w jego wystąpieniu do dziennikarzy z całego świata. Papież powiedział wtedy, że każdy człowiek bez względu na pochodzenie, kulturę, światopogląd i religię powinien zrobić wszystko, żeby utrzymać pokój na świecie. Aby już nigdy nie doszło do wojny, która w swoich skutkach w dobie obecnego rozwoju zbrojeniowego może grozić zagładą ludzkości. Przemówienie papieża gazeta nazwała „głosem rozsądku”. W artykule tym pojawiła się także informacja o przyjęciu przez papieża na prywatnej audiencji kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski, z 13 biskupami polskimi. Podczas spotkania papież nawiązał do osoby Francesco Nullo, włoskiego pułkownika, którego pomnik jest wystawiony we Wrocławiu, także jedna z ulic tego miasta nosi jego imię. Natomiast sam Wrocław papież nazwał: „miastem po wiekach odzyskanym”. Na taką wypowiedź Jana XXIII, która została opublikowana i podało ją również Radio Watykańskie, ostro zareagował ambasador NRF przy Watykanie. Gazeta podaje również informacje o obserwatorach innych Kościołów i wyznań, którzy zostali zaproszeni na sobór. Według tych informacji zaproszenie przyjęli: Kościół Anglikański, Luterancki Związek Światowy, Światowy Związek Prezbiterian, Ewangelicki Kościół Niemiec, Światowe Zjednoczenie Kościołów Chrystusa, Światowy Komitet Przyjaciół, Światowa Rada Metodystów, Światowa Rada Konwencjonalistów, Kościół Starokatolicki, Koptyjski Kościół Egiptu, Kościół Syryjsko-Jakobicki (Syryjski Kościół

¹² Ignacy Krasicki, „Dwie listy kandydatów na soborze”, *Głos Koszaliński* 19.10.1962, 251 (3116), 2.

Ortodoksyjny), Prawosławny Kościół Etiopii, Amerykański Kościół Prawosławny i oficjalni obserwatorzy Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego, którzy oświadczyli, że jeżeli sobór będzie się źle odnosił do systemu komunistycznego i socjalistycznego albo będzie krytykował Związek Radziecki, to oni bezzwłocznie opuszczą sobór. *Głos Koszaliński* przytacza również wypowiedź Vissera 't Hoofta, sekretarza Światowej Rady Kościołów, który twierdził, że żaden z Kościołów należących do Rady Ekumenicznej nie ma zamiaru przejść do Kościoła katolickiego. Powodem tego jest eklezjologia rzymskokatolicka. Głębokie spory, jak to określa gazeta, muszą być między dwoma frakcjami: konserwatystami, którym przewodzi Kuria Rzymska a reformatorami, do których zalicza się episkopat francuski, niemiecki, holenderski i szwajcarski. Podział ten można było zauważyć, jak podaje *Głos Koszaliński*, już podczas pierwszego głosowania członków do komisji soborowych, gdzie tylko 5 osób w pierwszym głosowaniu uzyskało bezwzględną większość. Sprawa krytyki, decentralizacji Kościoła, dogmatu o nieomyślności papieża i relacja Kościoła do krajów socjalistycznych to, według gazety, kwestie sporne między konserwatystami a reformatorami. Oprócz tego biskupi afrykańscy domagają się większego znaczenia dla nowo powstałych państw i liturgii odprawianej w narodowym języku. Jak podaje gazeta, paryski *L'Express* pisze, że problemem w Kościele są przestarzałe i w dobie dzisiejszych problemów niewystarczające metody działania. Gazeta podaje tutaj przykład powszechnego głodu, różnic demograficznych i reżimów komunistycznych. Z tym wszystkim ma się zmierzyć Kościół katolicki¹³.

Niezbędny jest klimat tolerancji... to tytuł artykułu, który *Głos Koszaliński* opublikował 3–4 listopada 1962 r. W materiale tym jest wywiad przeprowadzony przez Stanisława Ramsa z redaktorem naczelnym pisma *Euhemer – Przegląd Religioznawczy*, prof. dr. Andrzejem Nowickim. Na pytanie redaktora *Głosu Koszalińskiego* dotyczącego kierunku, jaki obrał Sobór Watykański II, profesor Nowicki odpowiedział, że rzetelną informację o Soborze Watykańskim II można znaleźć w półroczniku wydawanym przez Polskie Towarzystwo Religioznawcze pt. *Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego* w numerze 4, który w całości został poświęcony tematyce soboru. Według profesora prasa za dużo uwagi poświęca informacjom dotyczącym soboru. Osobiście profesor tematem soboru nie jest zainteresowany. Na pytanie, czy polityka Stolicy Apostolskiej będzie miała wpływ na przebieg walki ideologicznej, która toczy się w naszym kraju, Nowicki odpowiada, że jeżeli Watykan nie będzie podburzał do kolejnej wojny, a będzie działał na rzecz pokoju na świecie i będzie starał się współpracować w egzystencji różnych krajów, narodów, kultur, ideologii, to takie działanie Watykanu spotkałoby się z wielkim uznaniem¹⁴.

Materiał *Spotkanie duchowieństwa poświęcone Soborowi Watykańskiemu II i problemom polskich Ziem Zachodnich* opublikował *Głos Koszaliński* 26 listopada 1962 r. W artykule tym gazeta informuje, że tego dnia we Wrocławiu odbyło się spotkanie

¹³ TK, „Sobór Watykański”, *Głos Koszaliński* 27–28.10.1962, 258 (3123), 5.

¹⁴ Andrzej Nowicki, „Niezbędny jest klimat tolerancji”, *Głos Koszaliński* 3–4.11.1962, 264 (3229), 6. Wywiad przeprowadził Stanisław Rams.

księży Ziemi Zachodnich i Północnych poświęcone problemowi Ziemi Zachodnich i przebiegowi Soboru Watykańskiego II. Oprócz duchownych w spotkaniu tym brali udział również przewodniczący WK FJN, rektor Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych profesor Stanisław Dawski oraz przewodniczący prezydium WRN we Wrocławiu poseł Bronisław Ostapczuk. Prezydium tego spotkania tworzyli m.in.: ks. kan. Zygmunt Majchrzak – proboszcz parafii Osobowice we Wrocławiu, uczestnik walki z nazizmem; ks. dr Ambroży Dykier – proboszcz parafii Sopoty; ks. dr Szczepan Smarnych – proboszcz z powiatu ząbkowickiego; ks. Mieczysław Suwała – delegat na Kongres Obrońców Pokoju w Moskwie i ks. Rafał Piotr Kotarski z Wielkopolski. Ks. kan. Zygmunt Majchrzak w wygłoszonym przez siebie referacie powiedział, że na wezwanie papieża Jana XXIII należy szukać dialogu ze wszystkimi ludźmi dobrej woli w kraju, żeby ocalić świat od zagłady ludzkości. Papieża w pełni popierają ojcowie soborowi. Według ks. Majchrzaka najlepszą politykę pokojową stosują wszystkie kraje socjalistyczne. Dzięki głębokiej rozwadze i rozsądkowi wielkiego radzieckiego męża stanu, towarzysowi premierowi Nikicie Chruszczowowi, świat został ocalony od atomowej zagłady. W sposób bardzo serdeczny odniósł się ks. Majchrzak do wypowiedzi Jana XXIII na temat Ziemi Zachodnich, przez Polskę po wiekach odzyskanych. Ks. Majchrzak oświadczył również, że wystąpią do papieża z prośbą o unormowanie zgodnie z danym stanem faktycznym administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich. Spośród wszystkich księży 16 zabrało głos w dyskusji, w pełni popierając ks. Majchrzaka. Proboszcz Bernard Witucki z ziemi lubuskiej, który był podczas wojny uczestnikiem ruchu oporu we Francji, oświadczył, że kapłani polscy nakaz papieża dotyczący pokoju wspierać będą modlitwą, mową, myślą i uczynkiem. Ks. Witucki powiedział jeszcze, że z całego serca są za polityką pokojową stosowaną przez Związek Radziecki, a w szczególności towarzysza Nikitę Chruszczowa. Mimo różnic światopoglądowych, ideologicznych i filozoficznych ludzie dobrej woli powinni w sprawie pokoju na świecie mówić jednym głosem, czego wyraz daje właśnie wystąpienie ks. Majchrzaka i ks. Wituckiego. Wezwanie papieża Jana XXIII jest cały czas aktualne. Obecny pokój wobec nieufności i wrogości państw nie jest stały. O pokój trzeba cały czas zabiegać, jest tu pole do popisu dla mężów stanu odpowiedzialnych za swoje kraje i swoje narody. Polacy powinni być szczególnie czujni w tym temacie. Po odzyskaniu Ziemi Zachodnich nad Odrą i Nysą trzeba zabiegać o to, żeby tych ziem nikt nie odebrał. Wśród zgromadzonych na tym zebraniu księży są również tacy, którzy w czasie wojny przebywali w niemieckich więzieniach i obozach koncentracyjnych, nie żądają oni zemsty, ale chcą mieć pewność, że nie powtórzy się sytuacja z 1939 r. – powiedział ks. Witucki¹⁵.

Uwagi o soborze to kolejny artykuł, opublikowany przez *Głos Koszaliński* 8–9 grudnia 1962 r. Autorem artykułu jest Stanisław Markiewicz, który w materiale tym stara się podsumować kilkutygodniowe trwanie Soboru Watykańskiego. Przedstawia harmonogram dnia i problemy podejmowane przez sobór. Oprócz teologii, liturgii, prawa kanonicznego oraz organizacji infrastruktury Kościoła sobór, jego zdaniem, w dużej

¹⁵ Wrocław (PAP), „Spotkanie duchowieństwa poświęcone Soborowi Watykańskiemu II i problemom polskich Ziemi Zachodnich”, *Głos Koszaliński* 26.11.1962, 283 (3148), 1–2.

mierze zajmuje się polityką. Autor wysuwa z tego wnioski, że sobór jest nie tylko „imprezą”, jak to on nazywa – religijną, ale także polityczną. Markiewicz ocenia przebieg soboru w sposób cząstkowy. Najważniejszym tematem, nad którym debatuje ojcowie soborowi, jest zagadnienie dotyczące pokoju na świecie. Jan XXIII od początku trwania soboru trzy razy oficjalnie wypowiedział się w sprawie pokoju i uznał, że kwestia pokoju jest nie tylko sprawą Kościoła, ale wszyscy ludzie ze wszystkich krajów, bez względu na pochodzenie i ideologię powinni czynnie zaangażować się na rzecz pokojowego współżycia. Drugim ważnym tematem jest sprawa relacji Stolicy Apostolskiej do krajów obozu socjalistycznego. Ze względu na niechęć Watykanu do socjalizmu i komunizmu, Rzym będzie jednak musiał uznać stan faktyczny i realny obecności w świecie silnego obozu lewicowego. Autor przytacza tutaj przykład socjalistycznej Kuby, która mimo różnic ideologicznych utrzymuje z Watykanem dobre stosunki, o czym pisze kubański dziennik *El Mundo*. Natomiast relacje Stolicy Apostolskiej ze Związkiem Radzieckim odzwierciedla stosunek Kościoła katolickiego do Cerkwi Prawosławnej w Kraju Rad. Cerkiew rosyjska przysłała na sobór dwóch obserwatorów, ale pod pewnymi warunkami. Warunkiem podstawowym przede wszystkim jest to, że na soborze nie będzie się mówiło o hegemonii papieża. Drugi warunek dotyczy tego, żeby sobór oficjalnie nie występował przeciwko ustrojowi socjalistycznemu, a w sposób szczególny przeciwko Związkowi Radzieckiemu. Integryści, jak pisze autor, próbują akcentować politykę antykomunistyczną, ale jak do tej pory bez większych sukcesów. Kwestia kolonializmu i antykolonializmu jest kolejnym tematem, z którym musi sobie poradzić sobór. Autor przypuszcza, że prawdopodobnie dochodzi do ostrych starć i sporów między biskupami afrykańskimi a biskupami misyjnymi o długoletnim stażu na placówce misyjnej. Biskupi afrykańscy żądają „odzachodnienia” Kościoła. Kolejną sprawą soboru jest, według autora, zajęcie oficjalnego stanowiska Watykanu w kwestii polskich Ziemi Zachodnich i Północnych. Przychylnie stanowisko Jana XXIII w tej sprawie napawa optymizmem. Papież ziemie te nazywa polskimi. Jednak nadal nie jest uregulowana sprawa stałej administracji kościelnej¹⁶.

Po śmierci papieża Jana XXIII to tytuł artykułu, który *Głos Koszaliński* zamieścił na swoich łamach 5 czerwca 1963 r. Gazeta informuje, że cały świat obiegnęła wiadomość o śmierci Jana XXIII. Do Stolicy Apostolskiej w związku z tym wydarzeniem napływają kondolencje od mężów stanu, polityków, przywódców narodów, monarchów i różnych organizacji z całego świata. Cała światowa prasa w swych wydaniach poświęciła wiele uwagi 5-letniemu posługiwaniu Jana XXIII. Przewodniczący Rady Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Aleksander Zawadzki, wysłał depezę kondolencyjną do kardynała Benedetto Aloisi Masella, kamerlinga w Watykanie. W depeży kondolencyjnej PRP wyraża głęboki żal po odejściu Jana XXIII, którego nazywa „człowiekiem o wielkim sercu”, „rzecznikiem pokoju” i orędownikiem „przyjaźni i porozumienia między narodami”. Jak podaje gazeta, *Prawda* na swoich łamach opublikowała depezę towarzysza Nikity Chruszczowa do kardynała A. Cicognani przekazującą wyrazy głębokiego żalu w związku ze śmiercią Jana XXIII. Towarzysz

¹⁶ Stanisław Markiewicz, „Uwagi o Soborze”, *Głos Koszaliński* 8–9.12.1962, 294 (3159), 4–5.

Chruszczow pisze, że nie zapomni papieża Jana XXIII, który tak wiele zrobił i tak bardzo przyczynił się do zachowania pokoju na świecie. Wiele do zawdzięczenia papieżowi mają państwa prawdziwie miłujące pokój. W depeszy kondolencyjnej sekretarz generalny ONZ Sithu U Thant w publicznym wystąpieniu przypomniał zasługi papieża na rzecz porozumienia między narodami, podkreślił ogrom wysiłku i pracy na rzecz pokoju. W podobnym tonie wypowiadali się na sesji specjalnej ONZ przewodniczący Chaudhri Muhammad Zafrullah Khan oraz przewodniczący komitetów i ciał doradczych działających w ONZ. Jak pisze gazeta, do Watykanu depeszę kondolencyjną wysłał premier Węgierskiej Republiki Ludowej – Janos Kadar. Premier przypomina zaangażowanie papieża Jana XXIII na rzecz pokojowego współżycia między narodami. Depesze kondolencyjne, jak podaje gazeta, wysłali do Watykanu prezydent USA John F. Kennedy wraz z sekretarzem stanu USA Deanem Ruskiem. Królowa brytyjska Elżbieta II również wysłała depeszę kondolencyjną. Tak samo prezydent Francji Charles de Gaulle, jak również prezydent NRF Heinrich Lübke oraz premier Kanady Lester Pearson i premier Australii Robert Menzies. Oświadczył on, że „świat stracił wybitnego człowieka (...) był on wspaniałym sługą ludzkości”. Cesarz Japonii Hirohito, premier Nowej Zelandii Keith Holyoake oraz głowy państw wielu innych krajów nadesłali do Watykanu depesze kondolencyjne z powodu śmierci Jana XXIII. Do Stolicy Apostolskiej napływały również depesze kondolencyjne od organizacji społecznych, politycznych i katolickich z całego świata. Jak podaje gazeta, dyplomaci akredytowani przy Stolicy Apostolskiej oraz kardynałowie oddali ostatni hołd zmarłemu papieżowi. Jego ciało zostało uroczyście przeniesione z kaplicy w siedzibie papieża do Bazyliki św. Piotra. Trumna z ciałem Jana XXIII była wystawiona dla wszystkich, którzy jeszcze chcieli pożegnać zmarłego pasterza Kościoła katolickiego, od środy rano do godz. 17:00 w czwartek, natomiast o godz. 18:00 odbył się pogrzeb papieża. W związku z tym bolesnym wydarzeniem w Watykanie ogłoszono dziesięciodniową żałobę, a w całym państwie włoskim żałoba trwała 3 dni. *Głos Koszaliński* informuje również, że do czasu wyboru nowego papieża władzę w Kościele Rzymskokatolickim sprawować miało kolegium kardynałów. Gazeta podaje również, że zgodnie z przyjętą zasadą konklawe może rozpocząć się nie wcześniej niż 15 dni po śmierci papieża i nie później niż w 18 dniu. W związku z tym wyprowadza z tego wnioski, że wybory nowego papieża odbędą się między 18 a 21 czerwca¹⁷.

W tym samym numerze *Głos Koszaliński* zamieścił artykuł od stałego korespondenta z Rzymu, Ignacego Krasickiego, pt. *Zachowamy dobrą pamięć*. Autor artykułu pisze, że do ostatnich chwil życia Jan XXIII przekazywał wskazówki i polecenia swoim najbliższym współpracownikom. Jedne z ostatnich jego słów były proste, ale nad wyraz mądre: „Pragnę tylko jednego – by dokończono sprawę soboru, by zapanował pokój między wszystkimi narodami”. Według autora już od wielu wieków nie żegnano żadnego papieża z takim żalem, jak Jana XXIII. Z bólem żegnali papieża wierzący i niewierzący, katolicy i marksiści. Marksисти żalowali papieża bynajmniej za to, że za

¹⁷ Rzym, Moskwa, Londyn, Waszyngton (PAP), „Po śmierci papieża Jana XXIII”, *Głos Koszaliński* 5.06.1963, 134 (3331), 1–2.

pontyfikatu Jana XXIII mogli się zbliżyć ze swoimi poglądami do katolików. Widzieli oni w papieżu człowieka mądrego, skromnego, wyrozumiałego, otwartego na drugiego człowieka, który swoją postawą przeciwstawił się nietolerancji, pysze i fanatyzmowi, które były i są obecne w Kościele katolickim. Autor pisze, że Jan XXIII był człowiekiem nowoczesnym, rozumiał zmieniający się świat, postęp techniki, zmieniającą się kulturę i ludzi. Chciał wprowadzić Kościół katolicki w drugą połowę XX w. jako wspólnotę otwartą, zdolną do funkcjonowania w środowisku różnych kultur, światopoglądów i ideologii, tak aby Kościół był awangardą nowoczesności i współczesności. Papież, według autora, różnił się zasadniczo od swego poprzednika Piusa XII. Dostrzegał i liczył się z rozszerzającym się coraz bardziej światem socjalistycznym. W encyklice *Pacem in terris*¹⁸, jak pisze autor, papież wręcz nawołuje, albo nawet nakazuje, wspólne działanie katolików z niewierzącymi, a także z komunistami. Dla papieża Jana XXIII obce były hasła antykomunistyczne. W sposób odważny i zdecydowany Jan XXIII żądał całkowitego rozbrojenia, zaniechania prób jądrowych i pełnej akceptacji ONZ. Jak pisze Ignacy Krasicki, kiedy w roku 1958 wybrano na papieża patriarchę Wenecji Angelo Giuseppe Roncalliego, nikt się nie spodziewał, że wybierają papieża, który wkrótce zwoła sobór. Większość myślała, że jest to papież „przejściowy”, który niczego w Kościele nie zmieni. Bardzo się pomylili ci, którzy tak właśnie go postrzegali. Autor pisze o trzech wydarzeniach pontyfikatu Jana XXIII, które mają wielki wpływ na zmianę wizerunku Kościoła, są to encykliki: *Mater et magistra*¹⁹, *Pacem in terris* oraz Sobór Watykański II. Pierwszej sesji tego soboru papież Jan XXIII przewodniczył osobiście. Autor zaznacza jednak, że dzieło odnowy Kościoła nie jest zasługą tylko samego papieża, ale wynika z konieczności przystosowania się Kościoła katolickiego do współczesnego świata. Ale mimo wszystko, pisze autor, bez inicjatywy papieża Kościół mógłby jeszcze przez dłuższy czas żyć w zacofaniu, nie mając świadomości o zmieniającym się świecie. Autor artykułu wspomina, jak wraz z innymi dziennikarzami brał udział w prywatnej audiencji, jakiej im udzielił papież z okazji swoich 80. urodzin. Audiencja trwała ponad godzinę i przepełniona była serdecznością, otwartością i przyjazną atmosferą. Rozmowa z papieżem przekonała dziennikarzy, że jest on człowiekiem nowoczesnym, niezwykle spokojnym, cierpliwym i wyrozumiałym. Otwartość Jana XXIII przejawiała się w tym, że przyjmował i rozmawiał ze wszystkimi. Głowy państw i ludzi prostych, wierzących i niewierzących, ludzi różnych kultur, pochodzenia, wykonywanej profesji, różnych wyznań i religii. Jan XXIII przyjmował wszystkich zawsze z radością. Raz na audiencji oficjalnej przyjął Adżubeja, członka Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego, wraz z żoną Radą. Papież obdarował Radę drobnymi upominkami z prośbą, żeby przekazała je wraz z pozdrowieniami swo-

¹⁸ Jan XXIII, *Encyklika „Pacem in terris”. O pokoju między wszystkimi narodami opartym na prawdzie, sprawiedliwości, miłości i wolności* (Kraków: Wydawnictwo M, 2003).

¹⁹ Jan XXIII, *Encyklika „Mater et Magistra” (o współczesnych przemianach społecznych w świetle nauki chrześcijańskiej) Jego Świątobliwości Jana XXIII z Bożej Opatrzności papieża do czcigodnych braci patriarchów, prymasów, arcybiskupów i innych ordynariuszy, utrzymujących pokój i jedność ze Stolicą Apostolską oraz do całego duchowieństwa i wiernych świata katolickiego* (Wrocław: TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 1997).

jemu ojcu. Jednak ze względu na zmiany, jakie papież Jan XXIII chciał wprowadzić do Kościoła katolickiego, wielu było mu niechętnych nawet do tego stopnia, że publicznie krytykowano go, zwłaszcza we Włoszech. Autor nazywa tych ludzi „watykańską konserwą” lub „skrajną reakcją włoską”. Wiedzieli oni, że za prostotą i wielkodusznością ukrywa się olbrzymia mądrość, która popycha papieża do wyznaczonego przez siebie celu – wprowadzenia niezbędnych zmian w Kościele katolickim, aby przygotować go do normalnego funkcjonowania w zmieniającym się świecie. Autor przypomina także, że Jan XXIII żywił wielką sympatię do Polski i Polaków. Nieraz w rozmowie z ojcami soborowymi papież dawał wyraz sympatii i przyjaźni do polskiego kraju i narodu, o czym dobrze wiedziała opinia publiczna, gdyż rozmowy te były komentowane przez Radio Watykańskie i włoską prasę. Najbardziej znana wypowiedź papieża Jana XXIII, w której okazał wiele uznania dla bohaterskich czynów Polaków, dotyczyła Wrocławia i zachodnich ziem Polski, które nazwał „weczyście polską ziemią”. Autor sugeruje, że wraz ze śmiercią Jana XXIII dla Kościoła katolickiego nadejdzie godzina próby. Czy Kościół katolicki podąży drogą wyznaczoną mu przez zmarłego papieża? Autor wierzy, że tak będzie. Zmiany zapoczątkowane w Kościele, według autora, idą w dobrym kierunku, a jeśliby ktoś chciał to zmienić, to prędzej czy później będzie musiał się pogodzić z tym, że reforma w Kościele jest niezbędna, o czym niejednokrotnie mówił papież Jan XXIII²⁰.

2. Kontynuowanie soboru za Pawła VI

Po śmierci Jana XXIII na następcę św. Piotra 21 czerwca 1963 r. został wybrany Giovanni Batista Montini i przyjął imię Paweł VI. Urodził się 26 września 1897 r. w Concesio niedaleko Brescii. 29 maja 1920 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W Polsce Montini był od maja do listopada w 1923 r. 1 listopada 1954 r. został mianowany przez Piusa XII arcybiskupem Mediolanu. 5 grudnia Jan XXIII wyniósł go do godności kardynalskiej. Paweł VI był kontynuatorem Soboru Watykańskiego II, który zakończył 8 grudnia 1965 r. Odbywał pielgrzymki do Ziemi Świętej, Bombaju, Fatimy. Przemawiał na plenarnej sesji ONZ. Trzech polskich biskupów zostało mianowanych przez Pawła VI kardynałami: Karol Wojtyła, Bolesław Kominek i Bolesław Filipiak. Na wniosek polskich biskupów ogłosił Najświętszą Maryję Pannę Matką Kościoła. Zmarł 6 sierpnia 1978 r. Wiele zdołał na polu ekumenicznym. 7 listopada 1965 r. podczas ostatniej sesji soborowej doprowadził do pojednania z Kościołem prawosławnym i zniesienia ekskomunik²¹.

Czy Sobór odbędzie się w przewidzianym terminie? to tytuł artykułu zamieszczonego przez *Głos Koszaliński* 6 czerwca 1963 r. Gazeta informuje, że zwołany przez

²⁰ Ignacy Krasicki, „Zachowamy dobrą pamięć”, *Głos Koszaliński* 5.06.1963, 134 (3331), 2.

²¹ Gutkowscy, *Papieże w dziejach Kościoła*; O'Malley, *Historia papieży*, 388–399; Kelly, *Encyklopedia papieży*, 453–456; Zieliński, *Dzieje papieży od początków Kościoła do czasów dzisiejszych*, t. 6, 182–224; Maciej Wrzeszcz, *Paweł VI. Szkice do portretu wielkiego papieża* (Warszawa: PAX, 1979), 34–35, 129, 134, 140, 415, 403; Stanisław Markiewicz, *U Drzwi Dobra i Zła* (Warszawa: Czytelnik, 1981), 290.

papieża Jana XXIII sobór powszechny został 3 grudnia ubiegłego roku odroczony do jesieni roku bieżącego. Jednak ze względu na śmierć papieża nasunęło się pytanie, czy sobór w ogóle będzie wznowiony, czy będzie kontynuowany? Jak podaje watykański korespondent agencji France Presse, decyzje w tej sprawie podejmie już nowy papież. Jednak w kuluarach watykańskich mówi się, że jeżeli sobór zostanie wznowiony, to na pewno nie odbędzie się w zaplanowanym terminie, tj. 11 września 1963 r., jak to zostało wcześniej ustalone. Spekuluje się, że sobór wznowi swoje obrady później i że posiedzenia będą krótsze. Gazeta podaje również, że nie wyklucza się zwołania III sesji soboru na wiosnę przyszedłego roku²².

Walka o „linię” jest artykułem zamieszczonym w *Głosie Koszalińskim* 3 grudnia 1963 r. Autorem artykułu jest Tadeusz Płużański, który pisze, że papież Paweł VI w swoim oficjalnym wystąpieniu podczas drugiej sesji Soboru Watykańskiego II przyjął wyznaczony przez swojego poprzednika kierunek działania Stolicy Apostolskiej. Jak podaje autor, zaważyły na tym encykliki, pisma i przemyślenia zmarłego papieża, które – jak się okazuje – znalazły wielu zwolenników wśród ojców soborowych. Niestety, jest jeszcze grupa wśród hierarchów Kościoła, o której autor pisze, że ma za cel zniszczenie wszystkiego, co po sobie pozostawił Jan XXIII. Grupa konserwatywna, jak ją nazywa autor, jest przeciwna radykalnym zmianom w Kościele, które zainicjował Jan XXIII. Konserwatyści w sposób szczególny są przeciwni polityce, jaką kierował się papież w stosunku do krajów socjalistycznych. Autor pisze, że nie tylko osoby duchowne, ale także świeccy działacze i politycy z obozu demokratycznego, jak również wielu teologów popiera linię zapoczątkowaną przez papieża Jana XXIII. Dla przykładu *L'Osservatore Romano* w pełni popiera stanowisko konserwatystów i wiernie mu w tym sekunduje Radio Watykańskie, które autor nazywa „tubą konserwy watykańskiej”. Media te, które sprzyjają i popierają stanowisko konserwatywnej Kurii Rzymskiej, wraz z włoską pravicową chadecją robią wszystko, żeby pomniejszyć znaczenie relacji Watykanu z Kościołami wschodnimi. Jak informuje autor, w sierpniu bieżącego roku odbyło się w Fuldzie spotkanie przedstawicieli zachodnioeuropejskiego Kościoła. Uczestnicy tego spotkania zdecydowanie opowiedzieli się za reformą w Kościele katolickim. Wszyscy zebrani zadeklarowali się wspierać solidarnie na rzecz odnowy Kościoła. Autor podaje, że wśród zebranych byli przedstawiciele episkopatów z Niemiec, Holandii, Francji, Belgii, Anglii, Austrii i Szwajcarii oraz krajów skandynawskich. Za cel postawili sobie popieranie Pawła VI w realizacji działań wytyczonych przez Jana XXIII. Jednak spotkanie w Fuldzie nie zajęło się kwestią koegzystencji różnych społecznych i politycznych obozów. Nie omawiano też zasady współdziałania na rzecz pokoju między katolikami a marksistami. Autor uważa, że zgromadzenie w Fuldzie miało m.in. na celu stworzenie wspólnego działania wszystkich Kościołów przeciwko rozszerzającemu się komunizmowi. Stanowisko takie, jak pisze autor, jest sprzeczne z zasadą, jaką kierował się zmarły papież. Autor w swoim artykule sugeruje, że polityka zastosowana przez Pawła VI jest nader elastyczna. Dowodem na to ma być ser-

²² Rzym (PAP), „Czy Sobór odbędzie się w przewidzianym terminie”, *Głos Koszaliński* 6.06.1963, 135 (3332), 2.

deczne przyjęcie przez papieża w Watykanie Konrada Adenauera na równi z Hansem Globke, którego określa jako wojennego przestępcę. Autor podaje, że Paweł VI skłania się bardziej w kierunku zachodnim, mało uwagi poświęcając krajom wschodnim. Jeszcze przed rozpoczęciem II sesji soboru papież zapowiedział reorganizację Kurii Rzymskiej. Reorganizacja ta nie jest jednak zbyt radykalna, raczej są to niewielkie zmiany wynikające z kompromisu między konserwatystami a uczestnikami spotkania w Fuldzie. Podczas drugiej sesji Soboru Watykańskiego II papież Paweł VI wypowiadał się za odnową, koniecznością reformy w Kościele i jednością wszystkich chrześcijan. Autor nadmienia też, że w wypowiedziach papieża znalazły się również akcenty przeciwko obozowi socjalistycznemu, czego nigdy nie dopuszczał się Jan XXIII²³.

Układ sił, przebieg i wyniki II sesji Soboru Watykańskiego to tytuł artykułu opublikowanego przez *Głos Koszaliński* 27 grudnia 1963 r. Autor, Ignacy Krasicki, informuje, że Paweł VI w sposób uroczysty zakończył drugą sesję Soboru Watykańskiego II. Przemówienie papieża wśród wszystkich obecnych na tej uroczystości wywołało niemałe rozczarowanie. Brakowało konkretów co do przyszłości następnych sesji soboru. Brak było decyzji papieża w sprawie trzech schematów, którym poświęcona była II sesja: „O Kościele”, „O biskupach i zarządzie diecezją” i „O ekumenizmie”. Rozstrzygnięcia w tej sprawie papież przesunął na kolejne sesje soboru. Według autora najwięcej uwagi poświęcono dyskusji o Kościele. Zarysowały się wówczas dwie odmienne myśli dotyczące roli Kościoła we współczesnym świecie – tradycjoniści, którzy nie chcieliby zmian w Kościele, ale byli mniejszością, i reformatorzy, którzy widzą ogromną potrzebę przeprowadzenia niezbędnych zmian, które pozwolą Kościołowi rozwijać się na przyszłość. Na czele reformatorów stali m.in.: kard. Bernard Alfrink, Léon-Joseph Suenens, Josef Frings, Achille Liénart czy Franz König. Reformatorzy wnieśli do porządku obrad dwie sprawy: nadanie szerokich uprawnień biskupom poszczególnych krajów i regionów świata oraz utworzenie przy boku papieża centralnego kolegium biskupów, organu podporządkowującego sobie obecną Kurie Rzymską. Jeżeli wnioski te zostałyby przyjęte, byłyby to furta do dalszych zmian w zarządzaniu wspólnotą katolicką i do odnowy w Kościele. Według autora jest to próba odbiurokratyzowania przestarzałej formy zarządzania w Kurii Rzymskiej. Ogólnie panowało przekonanie, że papież Paweł VI poprze reformatorów. Jednak papież nie podjął w tej sprawie jeszcze ostatecznej decyzji. W dyskusji o ekumenizmie zauważyć można zbliżenie Kościoła katolickiego do innych wspólnot chrześcijańskich. Autor podaje, że Kościół prawosławny na soborze reprezentuje tylko jedna oficjalna delegacja prawosławna patriarchy Moskiewskiego. Natomiast wśród obserwatorów dużo było przedstawicieli wspólnot protestanckich. Brakowało przedstawicieli patriarchy Konstantynopola, Grecji i innych wschodnich Kościołów odłączonych. I o ile katolicy i protestanci zaczęli się dogadywać, to relacje katolików z prawosławnymi można uznać za bardzo zimne. Wiele ze wspólnot protestanckich, a zwłaszcza te, które działają w Stanach Zjednoczonych, ma konkretne powiązania polityczne z obozem kapitalistycznym. Wspólnie z katolikami chcą stworzyć front przeciwko socjalistom i komunistom. Jednakże autor uważa, że

²³ Tadeusz Płuzański, „Walka o «linię»”, *Głos Koszaliński* 3.12.1963, 289 (3486), 44.

ojcowie soborowi nie dadzą się wciągnąć w żadne inicjatywy polityczne. Episkopat Włoch w czasie trwania II sesji soboru wystosował list pasterski do wiernych, w którym nawołuje do walki z „ateistycznym komunizmem”. Jak informuje autor, wszyscy ludzie dobrej woli miłujący pokój, przyzwyczajeni do częstych wystąpień Jana XXIII w sprawie pokoju, mogli czuć się zawiedzeni. Papież Paweł VI podczas II sesji soboru ani razu nie zabrał głosu na temat pokoju na świecie²⁴.

Jesienią br. koniec Soboru Watykańskiego to tytuł artykułu, który *Głos Koszaliński* opublikował 19 marca 1964 r. Gazeta podaje, że obecnie decydują się losy Soboru Watykańskiego. Z nieoficjalnych informacji wynika, że Paweł VI zakomunikował członkom komisji koordynacyjnej, że ma zamiar jeszcze w tym roku zakończyć obrady soboru. W związku z tą decyzją wszystkie komisje soborowe wznowiły swoją działalność²⁵.

9 kwietnia 1964 r. *Głos Koszaliński* opublikował artykuł W. Natowicza *Czy celibat zostanie zniesiony?*. Autor przytacza epizody z historii Kościoła związane z przestrzeganiem lub nieprzestrzeganiem celibatu przez duchownych. Podaje przykłady księży, biskupów, a nawet papieży, którzy byli żonaci i mieli rodziny. Według autora sprawa celibatu obecnie stanowi dla Kościoła katolickiego duży problem, na wieść o zwołaniu soboru tysiące księży żywiło nadzieję, że może wkrótce zostanie ona rozwiązana i będą mogli, jak jest to w innych wspólnotach wyznaniowych, zakładać rodziny. Autor podaje, że właśnie celibat jest tą przyczyną, dla której księża porzucają stan duchowny. Sugeruje, że przez celibat ksiądz nie ma odpowiedniego doświadczenia, jeżeli chodzi o wychowanie dzieci lub sprawy i problemy rodzinne. Sobór miał pochylić się nad sprawą celibatu w ramach dyskusji na temat diakonatu. Mówiono nawet o tym, żeby poddać pod głosowanie, czy diakonom potrzebny jest celibat? Jednak większość ojców soborowych była zdecydowana za utrzymaniem celibatu, nawet dla diakonów, dlatego też zaniechano głosowania i nie podejmowano już w ogóle tej kwestii. Autor sugeruje jednak, że celibat stanowi problem w Kościele i prędzej czy później sprawa celibatu zostanie otwarta²⁶.

W Watykanie przed ważnymi rozstrzygnięciami jest artykułem Ignacego Krasickiego, który *Głos Koszaliński* zamieścił na swoich łamach 26 maja 1964 r. Autor informuje, że są to być może ostatnie dni soboru. Paweł VI nosi się podobno z zamiarem zakończenia Soboru Watykańskiego II jeszcze w tym roku na jesieni podczas III sesji. Autor pisze, że nie wszystkie z przyjętych przez sobór schematów zostały ukończone. Te, które są już ukończone, nadawać będą, czy raczej wytyczać, kierunek, jaki Kościół w przyszłości będzie obierał i którym będzie kroczył. Autor przywołuje dwie główne myśli, którymi kierował się zmarły papież Jan XXIII: że Kościół powinien wykorzystać swoją siłę moralną na rzecz zachowania pokoju na świecie i niedopuszczenia do wojny atomowej oraz że Kościół powinien na swojej drodze skłaniać się do tego, co

²⁴ Ignacy Krasicki, „Układ sił, przebieg i wyniki II sesji Soboru Watykańskiego”, *Głos Koszaliński* 27.12.1963, 309 (3506), 2.

²⁵ Rzym (AR), „Jesienią br. koniec Soboru Watykańskiego”, *Głos Koszaliński* 19.03.1964, 68 (3576), 1.

²⁶ W. Natowicz, „Czy celibat zostanie zniesiony?”, *Głos Koszaliński* 9.04.1964, 86 (3593), 5.

łączy wszystkich ludzi, bez względu na ich pochodzenie czy przynależność polityczną lub religijną. Więcej, Kościół sam ma stać się tą instytucją, która zmierza do jedności wszystkich ludzi. Autor jeszcze raz powtarza słowa Jana XXIII zawarte w encyklice *Pacem in terris*, żeby katolicy działali wspólnie z marksistami. Autor najczęściej spodziewa się po schemacie nr 17 „O roli Kościoła w świecie dzisiejszym”. Prawdopodobnie w dokumencie tym, który jest już prawie ukończony, najwyraźniej odbija się myśl Jana XXIII. Do rozwiązania przez sobór należą jeszcze takie sprawy jak pokój i wojna, temat eksplozji demograficznej czy relacji do innych ideologii. Na rozwiązanie tych zagadnień przez naukę Kościoła czekają wierzący, jak również niewierzący. Według autora kierunek nadany soborowi przez Jana XXIII nie jest w 100% realizowany. U papieża Pawła VI zauważa się pewien kompromis, który można dostrzec w reorganizacji Kurii Rzymskiej. Autor zauważa również, że nasilają się wystąpienia antykomunistyczne, czego dowodem jest uchwała episkopatu Włoch dotycząca podjęcia walki z socjalizmem, co podobno papież pominął milczeniem. Episkopat Brazylii natomiast wystąpił z apelem do swojego rządu, który nawiązał stosunki dyplomatyczne ze Związkiem Radzieckim, o zachowanie ostrożności i uprzedzał przed sowieckimi agentami. Biskupi Brazylii stanowczo sprzeciwiają się też legalizacji w ich kraju partii socjalistycznych czy komunistycznych. Wyjątek stanowi biskup Camera, nazywany „arcypasterzem ubogich”. Prędzej czy później, jak pisze autor, Kościół katolicki będzie musiał iść drogą wyznaczoną mu przez papieża Jana XXIII²⁷.

Błogosławieństwo Pawła VI dla ziomkostwa Ślązaków jest również artykułem autorstwa Ignacego Krasickiego, który *Głos Koszaliński* zamieścił na swoich łamach 2 czerwca 1964 r. Autor informuje, że Paweł VI na cotygodniowej, zbiorowej audyencji w Bazylice św. Piotra w bardzo serdeczny sposób po niemiecku zwrócił się do delegacji „ziomkostwa Ślązaków”, przybyłej do Watykanu z Niemieckiej Republiki Federalnej. Papież miał powiedzieć, że są bliscy jego sercu i że będzie się modlił za nich, używając wstawiennictwa św. Jadwigi Śląskiej. Według autora sprawa ta miała akcent typowo polityczny i skierowany przeciwko Polsce. Drugim wydarzeniem w czasie przygotowań do III sesji soboru, o którym pisze autor, jest fakt zamieszczenia w tygodniku włoskim *Vita* wywiadu przeprowadzonego z kardynałem Ottavianim, który jest przywódcą obozu konserwatywnego w Watykanie. W ostrej polemice z kardynałem Suenensem z Belgii, dotyczącej schematu „O miejscu Kościoła w świecie dzisiejszym”, a w szczególności zagadnieniu eksplozji demograficznej, kardynał Ottaviani wypowiada się stanowczo i kategorycznie przeciwko stosowaniu przez katolików środków antykoncepcyjnych²⁸.

III sesja soboru we wrześniu to artykuł, który *Głos Koszaliński* opublikował 7 lipca 1964 r. Gazeta podaje, że Paweł VI ustalił datę rozpoczęcia III sesji Soboru

²⁷ Ignacy Krasicki, „W Watykanie przed ważnymi rozstrzygnięciami”, *Głos Koszaliński* 26.05.1964, 127 (3633), 6.

²⁸ Ignacy Krasicki, „Błogosławieństwo Pawła VI dla «ziomkostwa Ślązaków»”, *Głos Koszaliński* 2.06.1964, 133 (3644), 6.

Watykańskiego II na 14 września 1964 r., natomiast nie podał jeszcze daty jej zakończenia, którą – według przewidywań – miał być 20 listopada br.²⁹

III sesja Soboru Powszechnego – pod tym tytułem *Głos Koszaliński* zamieścił artykuł na swoich łamach 15 września 1964 r. Gazeta informuje, że 14 września w Bazylice św. Piotra rozpoczęły się uroczystości ostatniej III sesji Soboru Watykańskiego II. Brało w niej udział 2,5 tys. ojców soborowych. Papież Paweł VI wygłosił przemówienie o większej roli biskupów w Kościele. Gazeta informuje również, że w inauguracji III sesji soboru wziął również udział prymas Polski Stefan kard. Wyszyński i inni biskupi polscy³⁰.

Podstawowy warunek to tytuł obszernego artykułu, który *Głos Koszaliński* umieścił na swoich łamach 29 września 1964 r. Gazeta omawia relacje między Kościołem a państwem. O dobrej współpracy państwa z Kościołem ma świadczyć fakt udzielenia pozwolenia przez władze Polski Ludowej na wyjazd polskich biskupów do Watykanu na trwający tam Sobór Powszechny³¹.

O tolerancji religijnej – w auli soborowej i gdzie indziej – autorem artykułu jest Ignacy Krasicki. *Głos Koszaliński* opublikował ten materiał 9 października 1964 r. Autor pisze, że od 23 września trwa debata na temat dokumentu „O wolności religijnej”. Według tego dokumentu katolicy powinni okazywać szacunek ludziom o odmiennych poglądach religijnych. Każdy w swoim sumieniu w sposób całkowicie wolny powinien zdecydować, jaką religię wyznaje i w co wierzy. Dla watykańskich obserwatorów, którzy relacjonują wydarzenia soborowe, dokument „O wolności religijnej” jest w sposób szczególny interesujący. Spodziewają się oni złagodzenia doktryn Kościoła katolickiego w stosunku do współczesnego świata. Według autora przedstawiciele obozu konserwatywnego domagają się, aby w dokumencie tym jasno została zaznaczona różnica między tolerancją a wolnością. Polscy i jugosłowiańscy biskupi zabierali głos w dyskusji, głównym zagadnieniem ich wystąpienia była sprawa swobody działania Kościoła w państwie. Według autora jeden z polskich biskupów (nie podaje z imienia i nazwiska) mówił o tym, że Kościół, aby szerzyć prawdę o Jezusie Chrystusie, powinien działać w pełnej i niczym nieskrępowanej wolności. Dokument nie jest jeszcze skończony, ale będzie w nim na pewno mowa o relacji Kościoła katolickiego do innych wyznań³².

Paweł VI reaktywuje ruch księży–robotników – autorem artykułu pod tym tytułem jest Ignacy Krasicki. *Głos Koszaliński* materiał ten zamieścił 28 października 1965 r. Autor pisze, że Paweł VI zgodził się na wznowienie działalności przez „ruch księży–robotników”. Organizacja ta powstała z inicjatywy arcybiskupa Paryża kardynała Emmanuela Suharta w 1943 r. Księża–robotnicy podejmowali pracę misyjną wśród robotników, zatrudniając się w fabrykach, by poprzez swoje świadectwo i postawę głosić

²⁹ Rzym (PAP), „III sesja soboru we wrześniu”, *Głos Koszaliński* 7.07.1964, 163 (3674), 2.

³⁰ Rzym, „III sesja Soboru Powszechnego”, *Głos Koszaliński* 15.09.1964, 223 (3734), 1.

³¹ „Podstawowy warunek”, *Głos Koszaliński* 29.09.1964, 235 (3746), 3–4 (*Trybuna Ludu* 28.09.1964, 268); Skowroński, *Sobór Watykański II w prasie polskiej w latach 1962–1965 na podstawie „Tygodnika Powszechnego” i „Argumentów”*, 31–42.

³² Ignacy Krasicki, „O tolerancji religijnej – w auli soborowej i gdzie indziej”, *Głos Koszaliński* 9.10.1964, 244 (3755), 6.

wśród ludu pracującego Jezusa Chrystusa. Papież Pius XII rozwiązał ten ruch w 1954 r. Powodem tego było angażowanie się „księży–robotników” do polityki, a zwłaszcza do organizowania i brania udziału w masówkach, wiecach i demonstracjach. Wykorzystując fakt zwołania Soboru Powszechnego, zwolennicy tego ruchu wystąpili do papieża z prośbą o wznowienie działalności „ruchu księży–robotników”. Ostatecznie papież Paweł VI pod pewnymi warunkami zgodził się na reaktywowanie go na okres próbny 3 lat. Decyzja ta, jak pisze autor, jest wygraną reformatorskiego obozu soborowego³³.

Zamknięcie Soboru Watykańskiego to tytuł artykułu zamieszczonego przez *Głos Koszaliński* 9 grudnia 1965 r. Gazeta w krótkim artykule informuje o zakończeniu obrad soborowych. Powszechny Sobór Watykański II trwał przeszło 3 lata, od 11 października 1962 r. do 8 grudnia 1965 r. Podczas uroczystości zakończenia soboru na Placu św. Piotra zebrało się ponad 100 tys. ludzi z 86 krajów, w tym 101 obserwatorów wyznań niekatolickich. Punktem najważniejszym uroczystości było przewodniczenie Pawła VI w Eucharystii. Zostało również odczytane orędzie papieża do ludzi biednych i chorych, do młodzieży, do kobiet, do ludzi pracy, artystów, inteligencji i do rządów wszystkich krajów³⁴.

Zakończenie

Jak wielkim wydarzeniem nie tylko dla Kościoła katolickiego, ale dla całego świata był Sobór Watykański II, świadczą liczne publikacje, monografie i opracowania. Zmiana samego Kościoła katolickiego oraz jego postrzeganie przez społeczeństwo całego globu, wreszcie zmiana w liturgii, to wszystko daje się z łatwością zauważyć. Kościół katolicki przed soborem i po soborze jest ten sam, ale inny, odmieniony, z nowym duchem, bardziej otwarty na zmieniającą się sytuację społeczną, kulturalną, gospodarczą i polityczną³⁵.

³³ Ignacy Krasicki, „Paweł VI reaktywuje ruch księży–robotników”, *Głos Koszaliński* 28.10.1965, 258 (4084), 5.

³⁴ Rzym (PAP), „Zamknięcie Soboru Watykańskiego”, *Głos Koszaliński* 9.12.1965, 294 (4119), 2; Paweł VI, „Alokucja na uroczystości zamknięcia Soboru Watykańskiego II dnia 8 grudnia 1965 r.”, *Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej* 56 (1966): 29–31, dostęp 1.06.2020, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/przemowienia/zamkn_vaticanumii_08121965.html; Paweł VI, „Orędzie do kobiet 8.12.1965”, *L'Osservatore Romano* wyd. polskie 12 (2012): 54; Paweł VI, „Przemówienie końcowe papieża Pawła VI podczas sesji plenarnej Soboru Watykańskiego II 7 grudnia 1965”, fragmenty tłum. z franc. Marian Ostrowski, dostęp 1.06.2020, <https://gloria.tv/post/7AbL3tmnjVgwD4xBuo9op8Sni>; Paweł VI, „Discours du pape Paul VI aux membres des Missions Extraordinaires, Chapelle Sixtine Mardi 7 décembre 1965”, *Acta Apostolicae Sedis* 58 (1966): 71–75, dostęp 1.06.2020, http://www.vatican.va/content/paul-vi/fr/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651207_epilogo-concilio-nazioni.html.

³⁵ Polskie Radio (mk), „Sobór Watykański II – odnowa Kościoła”, dostęp 1.06.2020, <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/700812,Sobor-Watykanski-II-odnowa-Kosciola>; Krzysztof Gołębiowski, „Kalendarium Soboru Watykańskiego II”, *eKai* 12.10.2012, dostęp 1.06.2020, <https://ekai.pl/kalendarium-soboru-watykanskiego-ii>; Paweł Bieliński, „Co Sobór Watykański II wniósł w życie Kościoła?”, dostęp 1.06.2020, <https://archwwa.pl/wiadomosci/co-sobor-watykanski-ii-wniosl-w-zycie-kosciola>; Sławomir Kowalski, „Wkład błogosławionego papieża Pawła VI w dzieło Soboru Watykańskiego II w 50.

Sobór Watykański II został również zauważony w gazecie koszalińskiej. Przeważnie były to przedruki z prasy krajowej. *Głos Koszaliński* na swoich łamach zamieszczał artykuły z różnych dziedzin życia społecznego. O życiu Kościoła pisało wielu redaktorów. Przez cały czas trwania soboru *Głos Koszaliński* opublikował zaledwie 24 artykuły. Na temat Soboru Watykańskiego II najwięcej artykułów napisał Ignacy Krasicki, stały korespondent Agencji Robotniczej w Rzymie. Niestety, większość artykułów, jakie na swoich stronach zamieszczała gazeta, miała małą wartość informacyjną. *Głos Koszaliński* był gazetą partyjną i artykuły były tendencyjne. Jego rolą było umniejszenie znaczenia soboru, chociaż czytelnikami byli w większości katolicy. Publikacje były bardzo często wyrywane z kontekstu, co nadawało soborowi zupełnie inny obraz.

Bibliografia

- Aubert, Roger. „Półwiecze, które przygotowało Sobór Watykański II”. W: *Historia Kościoła*. T. 5. *1848 do czasów współczesnych*, red. Roger Aubert, P.E. Crunican, J. Tracy Ellis, F.B. Pike, J. Bruls, J. Hajjar, 396–472. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1985.
- Bieliński, Paweł. „Co Sobór Watykański II wniósł w życie Kościoła?”. Dostęp 1.06.2020. <https://archwwa.pl/wiadomosci/co-sobor-watykanski-ii-wniosl-w-zycie-kosciola>.
- Capovilla, Loris Francesco. *U boku dobrego papieża. Świadectwo osobistego sekretarza Ojca świętego Jana XXIII*. Kraków: Wydawnictwo AA, 2014.
- Czechowicz, Andrzej. „Prasa Koszalińska”. W: *25 lat prasy na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, 95–111. Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych, 1972.
- Davies, Michael. *Sobór papieża Jana. Rewolucja liturgiczna*. Komorów: Wydawnictwo Antyk Marcin Dybowski, 2011.
- Gołębiowski, Krzysztof. „Kalendarium Soboru Watykańskiego II”. *eKai* 12.10.2012. Dostęp 1.06.2020. <https://ekai.pl/kalendarium-soboru-watykanski-ii>.
- Gutkowscy, Maria i Adam. *Papieże w dziejach Kościoła*. Warszawa: MAG Agencja Wydawnicza Katolików, 1999.
- Haich, Alden. *Człowiek imieniem Jan. Życie papieża Jana XXIII*. Warszawa: PAX, 1965.
- J. „«Weryfikacja» świętych”. *Głos Koszaliński* 11.10.1962, 244 (3109), 4.
- Jan XXIII, *Encyklika „Mater et Magistra” (o współczesnych przemianach społecznych w świetle nauki chrześcijańskiej) Jego Świątobliwości Jana XXIII z Bożej Opatrzności papieża do czcigodnych braci patriarchów, prymasów, arcybiskupów i innych ordynariuszy, utrzymujących pokój i jedność ze Stolicą Apostolską oraz do całego*

rocznicę soboru”, *Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne* 13, 2 (2014): 105–122, dostęp 1.06.2020, <http://perspectiva.pl/pdf/p25/08-KOWALSKI.pdf>; Paweł VI, „«Ogłaszam Maryję – Matką Kościoła». Przemówienie na zakończenie III Sesji Soboru Watykańskiego II – 21 XI 1964 r.”, *Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej* 55, 3 (1965): 49–56, dostęp 1.06.2020, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/przemowienia/maryja_matka_21111964.html; Paweł VI, „Discours du pape Paul VI aux membres de la Conférence parlementaire de l’association de la Communauté Economique Européenne et des Etats Africains et Malgache Jeudi 9 décembre 1965”, *Acta Apostolicae Sedis* 58 (1966): 75–77, dostęp 1.06.2020, https://w2.vatican.va/content/paul-vi/fr/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651209_conferenza-cee-sama.pdf.

- duchowieństwa i wiernych świata katolickiego*. Wrocław: TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 1997.
- Jan XXIII. *Encyklika „Pacem in terris”*. O pokoju między wszystkimi narodami opartym na prawdzie, sprawiedliwości, miłości i wolności. Kraków: Wydawnictwo M, 2003.
- J.M. „Zmiana klimatu w Watykanie”. *Głos Koszaliński* 11.10.1962, 244 (3109), 2.
- Kelly, J.N.D. *Encyklopedia papieży*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1997.
- Kowalski, Sławomir. „Wkład błogosławionego papieża Pawła VI w dzieło Soboru Watykańskiego II w 50. rocznicę soboru”. *Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne* 13, 2 (2014): 105–122. Dostęp 1.06.2020. <http://perspectiva.pl/pdf/p25/08-KOWALSKI.pdf>.
- Kluz, Władysław. *Ojciec Jan XXIII*. Kraków: WAM, 1978.
- Krasicki, Ignacy. „Błogosławieństwo Pawła VI dla «ziomkostwa Ślązaków»”. *Głos Koszaliński* 2.06.1964, 133 (3644), 6.
- Krasicki, Ignacy. „Dwie listy kandydatów na soborze”. *Głos Koszaliński* 19.10.1962, 251 (3116), 2.
- Krasicki, Ignacy. „O tolerancji religijnej – w auli soborowej i gdzie indziej”. *Głos Koszaliński* 9.10.1964, 244 (3755), 6.
- Krasicki, Ignacy. „Ostre spory w kularach soboru”. *Głos Koszaliński* 17.10.1962, 249 (3114), 2.
- Krasicki, Ignacy. „Papież Jan XXIII o problemie pokoju”. *Głos Koszaliński* 15.10.1962, 247 (3112), 2.
- Krasicki, Ignacy. „Paweł VI reaktywuje ruch księży–robotników”. *Głos Koszaliński* 28.10.1965, 258 (4084), 5.
- Krasicki, Ignacy. „Układ sił, przebieg i wyniki II sesji Soboru Watykańskiego”. *Głos Koszaliński* 27.12.1963, 309 (3506), 2.
- Krasicki, Ignacy. „W Watykanie przed ważnymi rozstrzygnięciami”. *Głos Koszaliński* 26.05.1964, 127 (3633), 6.
- Krasicki, Ignacy. „Zachowamy dobrą pamięć”. *Głos Koszaliński* 5.06.1963, 134 (3331), 2.
- Kucharski, Wojciech. „Przygotowania do Soboru Watykańskiego II w opinii polskich dyplomatów”. *Dzieje Najnowsze* 48, 2 (2016): 135–148. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/DN.2016.2.07>.
- Kumor, Bolesław. *Historia Kościoła*. T. 8. *Czasy współczesne 1914–1992*. Lublin: RW KUL, 2001.
- Markiewicz, Stanisław. „Uwagi o Soborze”. *Głos Koszaliński* 8–9.12.1962, 294 (3159), 4–5.
- Markiewicz, Stanisław. *U Drzwi Dobra i Zła*. Warszawa: Czytelnik, 1981.
- Natowicz, W. „Czy celibat zostanie zniesiony”. *Głos Koszaliński* 9.04.1964, 86 (3593), 5.
- Nowicki, Andrzej. „Niezbędny jest klimat tolerancji”. *Głos Koszaliński* 3–4.11.1962, 264 (3229), 6. Wywiad przeprowadził Stanisław Rams.
- O’Malley, John W. *Historia papieży*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2011.
- Olechowska, Paulina. „Głos – Dziennik Pomorza”. W: *Dzienniki regionalne w Polsce. Stan na koniec grudnia 2013 roku*, red. Paweł Kuca, Wojciech Furman, Kazimierz Wolny-Zmorzyński, 110–130. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014.
- Paweł VI. „Alokucja na uroczystości zamknięcia Soboru Watykańskiego II dnia 8 grudnia 1965 r.”. *Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej* 56 (1966): 29–31. Dostęp 1.06.2020. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/przemowienia/zamkn_vaticanumii_08121965.html.

- Paweł VI. „Discours du pape Paul VI aux membres des Missions Extraordinaires, Chapelle Sixtine Mardi 7 décembre 1965”. *Acta Apostolicae Sedis* 58 (1966): 71–75. Dostęp 1.06.2020. http://www.vatican.va/content/paul-vi/fr/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651207_epilogo-concilio-nazioni.html.
- Paweł VI. „Discours du pape Paul VI aux membres de la Conférence parlementaire de l’association de la Communauté Economique Européenne et des Etats Africains et Malgache Jeudi 9 décembre 1965”. *Acta Apostolicae Sedis* 58 (1966): 75–77. Dostęp 1.06.2020. https://w2.vatican.va/content/paul-vi/fr/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651209_conferenza-cee-sama.pdf.
- Paweł VI. „«Ogłaszam Maryję – Matką Kościoła». Przemówienie na zakończenie III Sesji Soboru Watykańskiego II – 21 XI 1964 r. ”. *Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej* 55, 3 (1965): 49–56. Dostęp 1.06.2020. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/przemowienia/maryja_matka_21111964.html.
- Paweł VI. „Orędzie do kobiet 8.12.1965”. *L’Osservatore Romano* wyd. polskie 12 (2012): 54.
- Paweł VI. „Przemówienie końcowe papieża Pawła VI podczas sesji plenarnej Soboru Watykańskiego II 7 grudnia 1965”. Fragmenty tłum. z franc. Marian Ostrowski. Dostęp 1.06.2020. <https://gloria.tv/post/7AbL3tmmjVgwD4xBuo9op8Sni>.
- „Podstawowy warunek”. *Głos Koszaliński* 29.09.1964, 235 (3746), 3–4 (*Trybuna Ludu* 28.09.1964, 268).
- Polskie Radio (mk). „Sobór Watykański II – odnowa Kościoła”. Dostęp 1.06.2020. <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/700812,Sobor-Watykanski-II-odnowa-Kosciola>.
- Płuzański, Tadeusz. „Walka o «linię»”. *Głos Koszaliński* 3.12.1963, 289 (3486), 44.
- Rudzik, Jerzy. „Prasa w Koszalińskim 1945–2010 (część I)”. *Rocznik Koszaliński* 41 (2003): 81–112.
- Rzym (AR). „Jesienią br. koniec Soboru Watykańskiego”. *Głos Koszaliński* 19.03.1964, 68 (3576), 1.
- Rzym (PAP). „Czy Sobór odbędzie się w przewidzianym terminie”. *Głos Koszaliński* 6.06.1963, 135 (3332), 2.
- Rzym (PAP). „III sesja soboru we wrześniu”. *Głos Koszaliński* 7.07.1964, 163 (3674), 2.
- Rzym (PAP). „Zamknięcie Soboru Watykańskiego”. *Głos Koszaliński* 9.12.1965, 294 (4119), 2.
- Rzym, Moskwa, Londyn, Waszyngton (PAP). „Po śmierci papieża Jana XXIII”. *Głos Koszaliński* 5.06.1963, 134 (3331), 1–2.
- Rzym. „III sesja Soboru Powszechnego”. *Głos Koszaliński* 15.09.1964, 223 (3734), 1.
- Skowroński, Paweł. *Sobór Watykański II w prasie polskiej w latach 1962–1965 na podstawie „Tygodnika Powszechnego” i „Argumentów”*. Praca magisterska, Uniwersytet Warszawski w Warszawie, 2009. Dostęp 1.06.2020. https://www.academia.edu/10909543/Vaticanum_II_in_Polish_media_in_example_of_Tygodnik_Powszechny_and_Argumenty_between_1962-1965.
- TK. „Sobór Watykański”. *Głos Koszaliński* 27–28.10.1962, 258 (3123), 5.
- Wrocław (PAP). „Spotkanie duchowieństwa poświęcone Soborowi Watykańskiemu II i problemom polskich Ziem Zachodnich”. *Głos Koszaliński* 26.11.1962, 283 (3148), 1–2.
- Wrzeszcz, Maciej. Paweł VI. *Szkice do portretu wielkiego papieża*. Warszawa: PAX, 1979.
- Zieliński, Zygmunt. *Dzieje papieży od początków Kościoła do czasów dzisiejszych*. T. 6. Poznań: Oficyna Wydawnicza Druck, 2004.

Streszczenie

Jak wielkim wydarzeniem był Sobór Watykański II świadczy fakt, że środki społecznego przekazu: telewizja, radio i prasa z niemal całego świata rozpisywały się i relacjonowały na bieżąco przebieg sesji soborowych. Pokazywano i opisywano nie tylko posiedzenia plenarne, ale również wypowiedzi ojców soborowych w kuluarach. Opinia publiczna na bieżąco była informowana o pracach i postępie poszczególnych komisji. Artykuł pokazuje, na podstawie publikacji ukazujących się na łamach *Głosu Koszalińskiego* w latach 1962–1966, jak przebieg Soboru Watykańskiego II był postrzegany przez prasę koszalińską (w województwie koszalińskim była w tamtym czasie tylko jedna gazeta – *Głos Koszaliński*, organ KW PZPR).

Słowa kluczowe: Sobór Watykański II, *Głos Koszaliński*, prasa na ziemi koszalińskiej

Abstract

THE SECOND VATICAN COUNCIL IN *GŁOS KOSZALIŃSKI*

How great the event was the Second Vatican Council is evidenced by the fact that social media: television, radio and press from almost all over the world wrote and reported on the course of the council sessions. Not only plenary sessions were shown and described, but also the statements of the Council Fathers in the lobby. The public was kept informed about the work and progress of individual committees. The article shows how the course of the Second Vatican Council was perceived by the Koszalin press, based on publications published in *Głos Koszaliński* in 1962–1966 (in Koszalin there was only one newspaper at that time *Głos Koszaliński*, a body of the Polish United Workers' Party).

Keywords: Second Vatican Council, *Głos Koszaliński*, press in Koszalin